

Самур

№ 12 (259) 2012-ййсан 20-декабрь

1992-ййсан январдилай акъатзава

2013-ййс КВЕЗ КУТУГРАЙ!

Хабарар

www.samurpress.net

ЧЕХИ АГАЛКЪУН

Европадин сад лагъай Олимпиядин Къугъунар 2015-ййсуз Бакуда кыле фида. Алай ййсан 8-декабрдиз Европадин Олимпиядин Комитетдин Кылин Ассамблеяди ихътин къарар къабулнава. И вакиади ихъ авсиятда Азербайжан Республикадин Президент Илгъам Алиева 10-декабрдиз вири халкъ тебрикна. Ада къейд авурвал, Олимпиядин Къугъунар Бакуда тухун тарихдин вакиа, чи улькведин Чехи агалкъун я. И дилиди мад гъилера дуьньяда Азербайжандин роль къвердавай артух жезвайди субутзава.

ПЕНСИЯР ХКАЖДА

Мукъвал вахтара Азербайжандин Гьукуматди 2013-ййсуз агъалийрин пенсияр хкажун патал са къадар кар алай теъбирар кылиз акъудда. Нетижада виликай къвезмай ййсуз пенсияр 15-20 процентдин артух жеда. Гъа са вахтунда кесиб къатариз гузвай пулунин куьмекарни артухарда.

ГЪИЛИН ХАТИРИН КТАБАР

Америкадин Садхъанвай Штатрин Мерилена штатдин Балтимор шегъердин музейдай Рагъкъъечдай патан ульквейриз талукъ 328 гъилин хатларин ктаб жагъанва. Абурун арада Низами Генжевидин "Хемседин" 1481, 1516, 1528 ва 1563-ййсара чинар куьчарнавай чешнеарни ава. И ййкъара Азербайжандин Милли Илимрин Академияди а чешнейрин электрондин вариант гъилик авунва.

ТАРИХДИН ЦИЙИ ГЕЛЕР

Шеки райондин Куьнжуьт хуьруьн чилерал Къафкъаздин Албаниядин девирдиз талукъ гуьмбетар винел акъуднавайди эхримжи вахтара ара датлана къвайи марфар я. Тарихдин цийи гелер V-VII виш ййсариз талукъбуьр я. Районда ихътин гуьмбетар пара ава ва гъавилай 2030 ййсалди Шеки къадим амукъайрин ва архитектурадин къурухди элкъуьрда.

ХАЧМАЗА КЪАДИМ МАКАН

Археологри Хачмаз райондин Муллабуьрган хуьруьн чилерал чи эрадал къведалди Ш агъзур ййсаз талукъ тир яшайишдин макан винел акъуднава. Ада тахминан 22300 квадратметрдин чка къазва. Инай жуьреба-жуьре къапарилай, къвалерин цларилай гъейри куьгъне яракъарни жагъанва. И карди Муьшкъурдин чилерал къадимдилай женгчи халкъ яшамаш хъайиди субутзава. Икъван гагъди Хачмаза 62 къадим гуьмбетар винел акъуднава.

LƏZGİ DİLİNDƏ VERİLİŞLƏR EŞİDİLMİR

■ İyirmi il bundan əvvəl, 1992-ci ilin sentyabrın 16-da Azərbaycan Respublikası Prezidentinin imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında yaşayan milli azlıq, azsaylı xalq və etnik qrupların hüquq və azadlıqlarının qorunması, dil və mədəniyyətinin inkişafı üçün dövlət yardımı haqqında" fərman ölkə ictimaiyyəti tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılandı. Həmin fərmanla əlaqədar respublikamızda bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsinə başlandı. Belə tədbirlərdən biri 1993-cü ilin yanvarında "Araz" proqramı ilə ləzgi, talış və kürd dillərində həftədə iki dəfə 15 dəqiqəlik verilişlərin səsəndirilməsi oldu. Bunu ölkəmizdə demokratiyanın inkişaf etdirilməsinin mühüm amillərindən biri kimi qəbul edən ləzgilər gələcəkdə verilişlərin vaxtının artırılacağına böyük ümid bəsləyirdilər. Lakin 20 il ötməsinə baxmayaraq, bu baş vermədi. Əksinə, bir neçə il əvvəl milli dillərdə verilişlərin "Araz" proqramı ilə yayımlanması dayandırıldı. Həmin verilişlər başqa dillərdə yayımlanmağa başlandı. Elə dillərdə ki, onlar respublikamızın ərazisində yayılıb və əhali bu verilişləri eşitmir. Bu səbəbdən onlarca insan "Samur" qəzeti redaksiyasına müraciət etmişdir. Bununla əlaqə-

SOS!!!

dar qəzetdə bir neçə məqalə dərc olunmuş, həmin məsələ əlaqədar təşkilatların nəzərinə çatdırılmışdır. Nəhayət, "Samur"un 28 sentyabr 2006-cı il tarixli sayında Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sədri cənab Arif Alişanov açıq məktubla müraciət etdik. Təəssüf ki, həmin müraciət indiye kimi cavabsız qalıb. Sonrakı müraciətlərimiz də eşidilməz olub. Buna baxmayaraq, bir daha Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin rəhbərliyinə xatırladıq ki, artıq minlərlə insan ləzgi dilində verilişlərin respublikamızdan xaricdə yayımlandığına da inanmır. Çünki qonşu ölkələrin heç birində bu verilişləri eşidən olmayıb. Respublikamızın xalqlarından ötrü yaradılmış, onların dillərinin inkişafına qulluq edən verilişlərin belə əqibəti nə vaxta kimi davam edəcək?

Gələcək ilin yanvarında respublika radiosunda ləzgi, talış və kürd dillərində verilişlərin yayımlanmasının 20 illiyi qeyd olunacaq. Belə bir vaxtda söhbət bu dillərdə radio verilişlərinin həcmindən artırılmasından, həmin dillərdə televiziya verilişlərinin yaradılmasından getməlidir. Əminlik ki, belə də olacaq. Bunu ölkəmizin son illər demokratik təsisatların genişləndirilməsi sahəsində qazandığı nailiyyətlər, onun beynəlxalq aləmdə getdikcə artan nüfuzu da tələb edir.

"Samur"

РикІяй лагъай гафуни маса рикІеризни эсерда.

Низами Генжеви

Хабарар

www.samurpress.net

137 МИЛЛИОН ЕВРО ГУДА

Бакуда Азербайджандинни Германидин гьукуматрин векирлин арада кыле фейн рахунар хийирлубур хьана. Абуру тьукьурнавай протоколдай аказвайвал, виликай кьезмай йисара экологиядин михьвал хуьн, агьалияр хьвадай цивди таьминарун, куьлуь ва юкьван карчийриз куьмек гун, келунин система виликди тухун ва маса кар алай месэляяр кьилдиз акудун патал Германияди чи уьлкведиз 137 миллион евро пулунин такьатар гуда.

ЧЕМПИОНАР АКЪАТНАВА

Вич Дагьустан Республикадин Мегьарамдуьруьн райондай тир машгьур лезги спортсмен, Россиядин лайихлу тренер Максим Абдулмежидова са шумуд йис инлай вилик сифте яз Москвудин Лосиноостровский райондин 12-нумрадин колледжда спортдин клуб кардик кутунай. Гьубгьунлай ам жегьилар сагьламвиди ва патриотвидин рекьяй тербия ийизвай меркездиз элкьурнай. Машгьур лезгидин клубди икьван гагьди 50-дав агакьна спортдин мастерар, 70-далай виниз кандидатар гьазурнава. Адан клубдай Россиядин 15, Европаддин 12, дубьнядин 6 чемпион акъатнава Чемпионрикай 4 кас лезгиар я.

КЪЕДАЛДИ ХВЕНВА

Китайдин хьинрихь 4700 йисан тарихар ава. Гьеле чи цивилизация авачир вахтунда и уьлкведа гьукуматдин кьуллугь кьун патал имтигьанар гудай. Имтигьанрай акъатай касдилаь гьакьни шириар кьхиз алакьна кланзавай. Дубьнядин гармония кьатпузвачир ва ам кьелемдиз кьачуз алакьзвачир касдивай гьукуматдин кьуллугьни кьилдиз акудиз жедач лугьудай. Китайвийри и адет кьедалди хвенва.

КЪУЛЛУГЪ ТАВУРТИ...

Дубьнядин виридалайни гзаф агьалияр яшамин жезвай уьлкве тир Китайда халкьдиз кьуллугъ тавуна, вичин агьвалдихь яззавай кьуллугь-эгьлийрин эхир пис кьутьяг жезва. Абурувай ина яшамин хуьн мумкин туш. 2000-йисалай инихь ихьтин 10 агьзур кас гьуллеламишнава. 120 агьзурдалай гзаф кьуллугь-эгьлидиз 10-20 йис кар атанва.

Клевера гьатайла
жуваз вафалу яз
амукьун чьехи
гьунар я.

Демокрит

Среди зарубежных исследователей лезгинского языка, несомненно, особое место занимает известный немецкий лингвист, ученый мирового масштаба, профессор Лейпцигского университета, один из ведущих европейских специалистов по лингвистической типологии Мартин Хаспельмат.

В научных кругах широко известны его труды по теории грамматикализации, общей теории языка, общей морфологии, ареальной типологии, дагестанским языкам и др. Книга *«Грамматика лезгинского языка»*, написанная на английском языке на протяжении более чем двадцать лет является ценным пособием для изучающих лезгинский язык филологов и лингвистов.

Мартин Хаспельмат родился 2 февраля 1963 года в городе Хойа Федеративной Республики Германия, в семье пастора. С юношеских лет у него появляется страсть к чтению книг. Среди своих сверстников он выделяется трудолюбием и большой любовью к наукам, а филология влечет его своей загадочностью. После окончания школы он получает высшее образование в Венском Университете Австрийской Республики (1983-1985).

В его становлении как ученого огромную роль сыграл также один из престижных университетов Европы - Кельнский (Германия). Два раза - в 1985-1987 и 1988-1989 годах он набирает опыт молодого ученого именно на родине. После окончания его он поступает в государственный научно-исследовательский университет штата Нью-Йорк Буффало. Здесь он совершенствует свои знания. Затем в 1989-1990 годах Мартин Хаспельмат отправляется на стажировку в СССР. Здесь, в Московском Государственном Университете им. М.В.Ломоносова у него проявляется интерес к изучению дагестанских языков, в частности лезгинского языка. Этот интерес и направляет его к исследованию лезгинского языка. Он тщательно занимается сборником полевых материалов.

После возвращения на родину, с 1990-года он работает в Свободном Берлинском Университете. Основной его исследовательской работой становится систематизация и изучение собранных им материалов. В 1993 году он защищает диссертацию и получает степень доктора философии. С 1996 года сотрудничает также с университетами Бамберга и Павии.

В 1998 году, профессора Лейпцигского университета Мартина Хаспельмата приглашают на работу в Лейпцигский Институт Эволюционной Антропологии им. Макса Планка. Этот институт является междисциплинарным научно-исследовательским институтом Германии, основной задачей которого является изучение истории, эволюционного разнообразия и возможности человеческого организма, в том числе в сравнении с высшими приматами.

Одним из пяти отделений института является отделение лингвистики, которое занимается изучением многообразия человеческих языков и его исторической основы, основными направлениями считаются историческая лингвистика и типология.

В частности, сотрудники отделения работали и работают над языками:

Кавказка - аварский, лезгинский, бежтинский, цезский, хваршинский, чеченский и ингушский языки.

А также:

Индонезии - несколько малайско-полинезийских языков;

ИЗВЕСТНЫЕ ИССЛЕДОВАТЕЛИ ЛЕЗГИНСКОГО ЯЗЫКА

По мнению ученых-лингвистов мира, одним из многоисследованных языков Кавказа, а в частности Дагестана, является лезгинский язык и группа лезгинских языков, которая включает в себя лезгинский, табасаранский, агульский, рутульский, цахурский, крызский, будухский, арчинский, удиинский и хиналугский языки.

Языковедов и лингвистов всегда привлекали факты компактного проживания лезгиноязычного населения Азербайджанской и Дагестанской республик, широкое распространение этого самобыт-

ного языка, а также его сохранение носителями языка. Этот язык, со сложным грамматическим строем, с преимуществом гортанных звуков, богатством синонимов всегда привлекал внимание ученых.

Над его исследованием тщательно и основательно работали десятки лезгинских, а также русских и зарубежных языковедов. Благодаря такому интересу сегодня мы имеем под рукой большое количество научно-исследовательских работ, посвященных этому вопросу.

МАРТИН ХАСПЕЛЬМАТ

Андаманских островов - джарава; Южной Америки - мосетен, хахинава; Южной Сибири - тюркские языки саяно-алтайского региона;

Африки - западный хонг (Намибия). На отделении лингвистики также создается уникальный архив данных по неописанному, мало описанному и вымирающим языкам. Главным образом здесь делаются цифровые записи.

Основной областью научных интересов Мартина Хаспельмата является функциональная лингвистическая типология. Он по праву считается одним из ведущих представителей этого направления в Европе. В многочисленных статьях ученый исследовал методологические основания современной типологии, различия между «формальными» и «функциональными» подходами к языку.

Несколько его работ посвящены теории грамматикализации. В двух своих монографиях он рассказывает о типологии неопределенных местоимений и о связи пространственных и временных грамматических показателей, об использовании понятия «семантической карты». Под редакцией Хаспельмата издано несколько сборников статей по важнейшим проблемам современной грамматической типологии (типология дееспричастий, сочинительные конструкции и др.).

В течение десяти лет, с начала 1980 и до конца 1990-го года ученый занимался исследованием лезгинского языка. Итогом этого кропотливого труда стала написанная им в 1993 году и изданная на английском языке грамматика лезгинского литературного языка (*A grammar of Lezgian. Berlin: Mouton de Gruyter, 1993. - 567 pp. - (Mouton Grammar Library, 9)*).

Эта монография по объему и значимости является одной из самых объемных работ автора. По мнению специалистов, пользовавшихся его трудом, она является фундаментальным исследованием. Эта книга до сих пор считается одним из лучших современных типологических ориентированных описаний языка.

Крупным проектом последних лет, реализованным по инициативе и при самом активном участии Мартина Хаспельмата (совместно с М. Драйером, Д. Гилом и Б. Комри), является «Всемирный атлас языковых структур», изданный в 2005 году, где представлена попытка картографирования основных типологических особенностей языков мира на материале небольшой представительной выборки из нескольких сот языков.

Всемирный атлас языковых структур, созданный коллективом из более чем 40 авторов, представляет собой большую базу данных по отдельным языковым явлениям разных уровней (фонологическому, грамматическому, лексическому). В Атласе включена 141 карта с пояснительным текстом, каждая карта демонстрирует распределение определенного явления в большой языковой выборке (от 120 до 1370 языков). Всего в Атласе привлекается материал 2650 языков мира.

Ряд проектов отделения лингвистики данного научно-исследовательского института посвящен документации ранее неописанных или недостаточно описанных языков, многие из которых находятся под угрозой исчезновения.

В книге М. Хаспельмата «Европа - край языков» изданной в 2001 году, ученый излагает свои мысли о многих языках мира, в том числе о лезгинском языке. В 2007 году за заслуги в области науки М. Хаспельмат стал лауреатом премии Берлинско-Бранденбургской Академии Наук.

Седаетг КЕРИМОВА

КСТАТИ

ВЫМЕР ДРЕВНЕЙШИЙ ЯЗЫК

Целью 65 тысяч лет жители азиатских Андаманских островов говорили на языке бо. Последняя из носителей языка бо 85-летняя Боа Сру умерла на одном из Андаманских островов, которые входят в состав Индии. И вместе с ней кануло в Лету множество тайн культуры этого языка. «Исчезновение языка - тяжелая утрата, - говорит Мартин Хаспельмат. - Североандаманский язык вымер до того, как мы смогли более или менее основательно исследовать и описать его». Вместе с ним безвозвратно исчезла часть человеческой культуры.

Народ бо проживал на Андаманских островах в Индийском океане предположительно 65 тысяч лет. С 1858 года эта группа островов была охвачена британской колонизацией, позднее попала под контроль Индии. «Численность коренного народа была настолько мала, что у него не оставалось шансов на самоопределение», - говорит М. Хаспельмат.

О языке Андаманских островов известно немного. «Южноандаманские языки отчасти похожи на языки народов других островов Юго-Восточной Азии и Тайваня. Над этими наречиями тоже нависла угроза вымирания», - говорит М. Хаспельмат. *«Выживание коренных народов напрямую зависит от поставок продовольствия индийским правительством. Кроме того, туземцы ведут нездоровый образ жизни - повсеместно распространено пьянство. Серьезным ударом стали цунами 2004 года. Многие погибли в гигантских волнах.*

Языки более крупных групп, по утверждению М. Хаспельмата, тоже подвержены риску: в результате совершенствования средств сообщения и современных коммуникационных технологий они утратили свою ценность в повседневном общении. Этот ущерб неизмерим, ведь язык ценен не только как часть культурного наследия человечества, они позволяют познать историю первобытного общества отдельных групп населения. «Ни одна другая часть культуры не изменяется так размеренно, как язык, - рассуждает языковед. - Но ученые стоят на своем: «Языки исчезают намного быстрее по сравнению с тем, сколько времени требуется на их описание», - утверждает М. Хаспельмат. Так, часто не остается даже документальных подтверждений для потомков. Многие тайны языка бо Боа Сру унесла с собой в могилу.

Cavabın gecikməsinin səbəbi Zabit Babayevin "Qanlı dərənə dərdi" seriyəli məqaləsinin bəzi bu günə qədər nəşr edilməmişdir. Həmin məqalə Cabir Albantürkün 2010-cü ildə "Qanun" nəşriyyatı tərəfindən buraxılmış "Üçüncü nöqtə. Tanrı rizası, türk ruhu, tarix sorğu" kitabında dərc olunub. Əslində bu məqaləyə cavab verməmək də olardı. Azərbaycanın, Dağıstanın, Rusiyanın arxiv sənədlərindən xəbərlənməyən, bu sənədlərə şübhə ilə yanaşan, qanlı dövrlərdə iştirak etmiş və həmin hadisələrin şahidi olmuş onlarca insanın xatirələri ilə hesablaşmayan, hətta son dərəcə məlumatlı və savadlı bir insan olan mərhum prezidentimiz Heydər Əliyevin sözlərini başqa tərzdə şərh etməyə çalışıb bir adamın yazdıqlarını ciddi qəbul etmək cəhətdir.

Məqalə müəllifinin yazdığına görə "kitab ləzgi xalqının azərbaycanlılarla birgə ermənilərə qarşı mübarizəsini özündə ehs etdiriyinə görə olduqca əhəmiyyətlidir. Lakin kitabda tarixi faktlar şişirdilmiş, təhrif edilmiş üçün elm baxımından zərərlidir". Z.Babayevin güman etdiyi şişirdilmiş və təhrif edilmiş tarixi faktlar hansılardır? O yazır: "Müəllif mərhum prezidentimiz H.Əliyevin 1998-ci il oktyabrın 3-də Qusar seçiciləri qarşısındakı çıxışına istinad edərək yazır: "...1918-ci ildə Quba qəzasında erməni dağınaqlarının və bolşeviklərin birləşmiş qüvvələrinin darmadağın edilməsində həlledici rolu məhz ləzgiyə oynanmışdır."

Müəllif bilməli idi ki, erməni-dağnaq və bolşevik qüvvələrinin darmadağın edən Əhməd Əfəndinin başçılığında türklər olmuşlar. Ancaq buna qədər (yəni 30 iyun 1918-ci ilə qədər) Dağıstan imamı Qotsinskının göstərişi əsasında Əlibəy Zizikskinin xahişilə ləzgiyə ermənilərə qarşı həqiqətən də amansızcasına döyüşmüşlər. Məhz bunu nəzərə alan H.Əliyev ləzgiyərin rəhbərliyində bəhs etmişdir."

Əvvələn, oxucuya yuxarıdakı fikirləri tələq etməyə çalışsın Z.Babayev mərhum prezidentimiz H.Əliyevin nəyi nəzərə alaraq ləzgiyərin rəhbərliyində bəhs etdiyini həradan bilir? İkincisi, "erməni-dağnaq və bolşevik qüvvələrinin darmadağın edən Əhməd Əfəndinin başçılığında türklər olmuşlar" fikrini hansı sənədə, hansı arxiv materialına əsasən söyləyir? Üçüncüsü, ləzgiyə "Qotsinskının göstərişi əsasında Əlibəy Zizikskinin xahişilə" niyə döyüşməli idilər? Dördüncüsü, "ləzgiyə ermənilərə qarşı həqiqətən də amansızcasına döyüşmüşlər" deyən məqalə müəllifi ləzgiyərin həlledici roluunu niyə danır? Nəhayət, niyə başa düşməz istəmir ki, təkcə mərhum prezidentimizin sözləri deyil, həmçinin illər boyu apardıığımız araşdırmalar, konkret faktlar və sənədlər bizi bu qənaətə gətirir.

"Qanlı dərə. 1918-ci il Quba facisi" kitabında Hatəm ağanın, Möhbəli əfəndinin və başqalarının əsas qəhrəmanlar səviyyəsinə yüksəldildiyini, Əhməd Əfəndinin fəaliyyətinin isə hecə endirildiyini deyən məqalə müəllifi özü Qubanın 1918-ci ilin iyulun 30-31-də Dağıstandan gələn türk qoşunları tərəfindən azad olunduğunu iddia etməklə yerli əhalinin azadlıq mübarizəsini niyə hecə edir? Əgər Z.Babayev kitabı diqqətlə oxusaydı görərdi ki, burada Əlibəy Zizikskinin fəaliyyətinə ləzginlər qiyamət verilib. İmam Qotsinskının və türk qoşunlarının isə həmin hadisələrdə hecə bir əlaqəsi yoxdur. Diqqətli oxucu olmağımıza görə kitabda "Ətiraf" seriyəli isə verilməmiş yazının 4-cü bəndinin "Qubada qırğın törədən ermənilərə qarşı mübarizə ilə hec bir əlaqəsi yoxdur" deməzdi. Diqqətli olsaydı, cəmi 23 ay fəaliyyət göstərmiş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 7 ay ləzgi qəzaqlarının hesabına yaşadığı göstəriş kitabın 22-ci səhifəsində əbzaşı axıraddək oxuyub sualına cavab tapardı. Amma bu bərdə suzur. Eyni zamanda həmin kitabda verilməmiş "Möhbəli əfəndi" və "Hatəm ağa Çağarlı" tarixi ockerləri bərdə də susmağı üstün tutur. Həmin adamların ancaq David Gelovani Qubadan çıxarılmasında rolları olmuşunu, sonrakı hadisələrdə fəal iştirak etdiklərini, "böyük qüvvə sahibləri" olmadıqlarını, "yalnız igid və namuslu adamlar olub kiçik dəsələrlə fəaliyyət göstərdiklərini" deyir.

O vaxt bu qəhrəmanların başçılıq etdikləri 3 minlik qəzaq dəstəsinin böyük qüvvə olduğunu görmək istəməyən və bu qüvvəni "kiçik dəsələrlə" adlandıran Z.Babayev, öz təbirincə desək, bilməliyi ki Hatəm ağa və Möhbəli əfəndi bölgədə böyük qüvvəyə

malik olduqlarına görə bolşeviklər 1920-ci ilin sentyabrın 5-də Kuzun kəndinə 246-ci atıcı polkunu göndərmişdilər. Polkun döyüşlərdə ağır itkilərə məruz qaldığını, vəziyyətin ağırlaşdığını gören Azərbaycan K(b)P 1920-ci ilin sentyabrın 9-da plenum çağırıraq, Quba qəzasında "əksinciləbi hərəkat"ın ləğv edilməsi üçün qərar çıxarmışdı.

Məqalə müəllifi nədənsə Dağıstanda bolşeviklərlə onların əleyhdarları arasında gedən mübarizəni Quba hadisələri ilə əlaqələndirməyə, burada vəziyyətin daha ağır olduğunu sübut etməyə, Dağıstan ləzgiyərinin Qubaya köməyə gəlməsini şübhə altına almağa çalışır. Halbuki, kitabda arxiv materialları əsasında Dağıstandan hansı dəsələrin Quba qəzası əhəlisinin köməyinə gəldiyi konkret göstərilir.

Şişirtmələrdən və təhriflərdən bəhs edən Z.Babayev əslində özü bu yolu tutaraq, 1918-ci ilin iyun ayında bolşevik qoşunlarının "Dağıstan tərəfindən Qubaya daxil olan türk qoşunları" tərəfindən qovulduğunu iddia edir. Halbuki o vaxt Dağıstanda türk qoşunları yox idi. Qonşu respublikanın dövlət arxivindəki Oktyabr inqilabından əvvəlki dövrə aid 23651 işin hec birində də belə bir fakt öz əksini tapmayıb. Əgər həmin arxivlə tanış olmaq məqalə müəllifi üçün cətindirsə, ona hec olmasa 1968-ci ildə Moskvada rusca çap

bir ehtiyac yoxdur. Bütün bunlara baxmayaraq, məqalə müəllifi döyüşlərdə ləzgiyərin daha çox qırılmasına da şübhə ilə yanaşır və hətta bunu kitab müəllifinin "tarixi fakt pərdəsi altında oxucuya yalan məlumat verməsi" kimi təqdim edir. Belə bir sual meydana çıxır: Döyüşlərin əksəriyyəti ləzgiyə idisə, daha çox kim qırılmalı idi ki? Digər tərəfdən, qətlə yetirilənlərin sayını göstərən rəqəmlər geniş araşdırmalara əsaslanıb, haradansa meydana gəlməyib.

Z.Babayev kitabın müəllifinin öz kəndini və xalqını qəhrəman görmək istədiyini vurğulayaraq, Digah dəstəsindəki döyüşçülərin sayına şübhə ilə yanaşır. Əvvələn, kim öz kəndini və xalqını qəhrəman görmək istəmir ki? İkincisi, o vaxt Qubanın iri kəndlərindən sayılan Digahdan 300 nəfərini döyüşməsi niyə şübhə doğurur? Əgər Z.Babayev kitabı yaxşı oxusaydı görərdi ki, Digah dəstəsindəki kişilərlə yanaşı qadınlara da döyüşmüşlər. 300 nəfərlik dəstə bərdə həmin vaxt döyüşmüş Əlisultan Quliyev, Oruc Məlikov və başqaları da məlumat vermişlər. Ə Quliyev 1939-1942-ci illərdə Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin sədri vəzifəsində çalışıb, tarix elmləri doktoru idi. İki Lenin ordenli O. Məlikov isə uzun illər Quba Rayon Xalq Maarif Şöbəsinə rəhbərlik edib. Bu adamlar da yalan danışdıqlar?

Məqalə müəllifinin fikrinə əlavə və təhrif edilmiş məsələlərdən biri də bəzi yəhudilərin yerli əhaliyə qarşı döyüşlərdə iştirak etməsidir.

Kitabda bu bərdə tutarlı faktlar verilməyib. Z.Babayev bunu qəbul etmək istəmir. Məqalənin əvvəlində müəllifin qeyd etdiyi kimi, onun ziyalı dostları "kitabdan millətçilik iyyə" gəldiyini deyirlər. Z.Babayev tarixi faktları siyasiləşdirərək, buna antiyəhudi əhval-ruhiyyəsinə də əlavə edir. Əgər məqalənin müəllifi hələ Gelovani Qubaya gələndə 200-dək yəhudinin onun dəstəsinə qoşulduğunu, 6 min yəhudinin niyə Amazasp qoşulub Qubadan getdiyini və digər məsələləri yaxından öyrənmək istəyirsə, ona Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivinin 1061-ci fondundakı bəzi sənədlərə (Siy.1, İş 96, vər. 34, vər. 38, vər. 102) tanış olmağı və tarix elmləri doktoru Solmaz Rüstəmovaya - Tohidinin "Zerkalo" qəzetinin 9 fevral 2008-ci il tarixli sayında dərc olunmuş "Bunu unutmamaq olmaz" məqaləsinin oxumağı məsləhət görürük.

Başqa bir məsləhətimiz də odur ki, Zabit Babayev tarixi faktları siyasiləşdirərək, kitabda antiyəhudi əhval-ruhiyyəsi axtarmağa çalışmasın. Çünki kitabın müəllifi hec vaxt belə əhval-ruhiyyəyə olmayıb və başqa xalqlar kimi, yəhudilərin xalqına da hörmətə yanaşır. Həm o, həm də bütün ləzgiyə görkəmli yəhudi alimi, tarix elmləri doktoru M.M.Xilova rus dilində qələmə aldığı və Mahacqalada çap etdiriyi "Quba ləzgiyə" (1957) və "Ləzgi qrupunun xalqları" (1967) kitablarına görə son dərəcə minnətdər. Həmin əsərlər ləzgiyərin tarixini öyrənmək baxımından misilsiz əhəmiyyətə malikdir.

Təəsüf ki, Z.Babayev kitabın müəllifi haqqında da lazımi məlumatla malik deyil. Həmin müəllifin indiyədək 15 kitabının işiq üzü gördüyünü, təkcə tarixə aid 200-dən çox məqalə və ockerinin, dörd kitabının çap olunduğunu bilirmir. Onun erməni dağınaqlarının 1918-ci ildə Qubada törətdikləri vəhşiliklərə əlaqədar respublika mətbuatında onlarca məqaləsi dərc olunub. Kitab müəllifinin 1997-1999-cu illərdə "Samur" qəzetində verilməmiş "Qanlı dərə" sənədi tarixi qəzetində və "Azərbaycan" qəzetinin 1999-cu ilin aprel-may saylarında işiq üzü görmüş "Quba facisi" tarixi ockeri geniş oxucu kütlələri tərəfindən rəğbətə qarşılanıb.

"Qanlı dərə. 1918-ci il Quba facisi" kitabına gəldikdə isə, müəllif indiyədək tarixçilərdən, yazarlardan, oxuculardan 1200-dən çox rəy, minnətdarlıq məktubu, teleqram, sayt materialları alıb. Bir nəfər də olsun kitabı irad tutmayıb. Respublikanın 20-dən çox mətbu orqanı kitab haqqında qiymətli məqalələr dərc edib. Nümunə üçün "Azərbaycan" qəzetinin 1 aprel 2010-cu il, "Bakinskiy rabochy" qəzetinin 3 aprel 2010-cu il tarixli saylarında verilməmiş irihəcimli məqalələri oxumaq, News.az saytının 2010-cu ilin martın 30-da verdiyi müsahibə və başqa materiallarla tanış olmaq kifayətdir. Bütün bunlardan sonra Zabit Babayevin ləzginlərə təhqiqat aparmadın kitabı gözənd salmaqda cəlməsi təəcüb doğurur. Bu nədir: tənqidbazlıq, yoxsa gözügötürməlik?

Хабарар
www.samurpress.net

ГУЪМБЕТ ЭЦИГНАВА

И йикъара Москвада Азербайжандин сейли къелемэгъли ва философ Мирзе Фетели Ахундован Чехи гуьмбет эцигнава. Проект Гейдар Алиеван фондуни кьилиз ақьуднава. Гуьмбетдин автор В. И. Сурикован Тварунихъ галай институт ақьватГарнавай жегил азербайжанви скульптор Заур Язув я.

КАРДИК КУТАДА

Виликай кьвезмай йисуз Азербайжандин талукъ министерстводи образованидин телевидение кардик кутада. Алян проект и йикъара тесстикарна кланзава. Шийи телевиденидай тарсар, илимдин чара-чара хилериз талукъ чирвилер гуда. Адакай муаллими, юкьяван мектебра клезлавай аяри ва абурун диде-бубайри менфят кьачуда. Ина кьилиди программаяр кардик кутада.

ТИТУЛРИКАЙ ФАГЪУМЗАВА

Азербайжандин Милли Межлисин медениятдин комиссиядин кьил Низами Жафарова малумат гайивал, гежегеда лайхлу артист, халкъдин артист, халкъдин писатель, халкъдин шаир, халкъдин художник хьтин титулар арадай ақьудун мукин я. Им дуьшуддин кар туш. И кардикай гьам жемиятди, гьами гьукуматди фадлай фагьумзава.

РЛС- ДИН КИВАЛАХ АҚЬВАЗАРНА

Къебеледин РЛС- дихъ авсиятда Россияда Азербайжандин нота ракъурнава. И нотадив кьадайвал, алай йисан 10- декабрдиз станициядин кивалах ақьвазарнава. РЛС хуьнин шартЛарал гьалтайла РФ са бязи шартЛарихъ галаз рази хьанвач.

МИХЬИЗ РАХУН ПАТАЛ

Са шумуд йис инлай вилик Ирандин Президент Магьмуд Агьмадинежада махус декретдалди улькведдин гьукуматдиз, гьакьни гьукуматдин вири тьушклатриз ва информациядин такьатриз къеспепатан чаларай атанвай гафарикай менфят кьачун кьадагьа авнауй.

Алай вахтунда фарс Чалан михьивилз гьузчивал ийизвай Ирандин Илимрин Академияди маса чаларай атанвай гафарин чкадал 3000-дав агакьна гафар теклифнава.

TƏNQİDBAZLIQ

YOXSА

YAXUD "QANLI DƏRƏ. 1918-Cİ İL QUBA FACİƏSİ" KİTABI HAQQINDA BİR MƏQƏLVİN GECİKMIŞ CAVABI

olunmuş "Dağıstan tarixi"nin III cildini nəzərdən keçirməyi məsləhət görürük. Bu kitabda göstərilmiş kimi, İyunda Dağıstanda türk agentləri peyda olub (Bax: səh.56). Onlar yerli əksinqilabı qüvvələri bolşeviklərin əleyhinə qaldırmaq üçün kiçik dəsələ yaratmağa başlayıblar. Lakin həm bu dəsələlər həm də Qoisuz Cəfərin rəhbərlik etdiyi dəsələlər Samurla Dərbənd arasında gedən döyüşlərdə bolşeviklər tərəfindən darmadağın olunub. İyulun 24-də türk emissarlarının yaratdıqları yeni dəsələlər və İmam Qotsinskının dəsələləri Temir-Xan Şura üzəri-nə hücumə kecb. Lakin bolşeviklər bu hücumünə da qarşısını alıb onları geri oturdublar (Bax: səh.65). Burada türk qoşunlarından söhbət belə getmir. Əksinə, Biçəraxovun əmrində göstərilmiş kimi, 1918-ci ilin avqustun 5-də Xacmaza və Dərbəndə ingilis qoşunları gəlməli idi. (Bax: ЦПАОР СССР, ф 3718, оп. 2, д. 20, лл.119-120)

Türk qoşunları Dağıstana Quba hadisələrindən xeyli ötəndən sonra, oktyabr ayında gəlib. Əvvəlcə Dağıstan hakimlərinin dövtəli ipe İsmayil Haki bəy başda olmaqla 500 hərbçi, sonra nizami ordu hissələri rus respublikaya daxil olub. Türk qoşunları oktyabrın 6-da Dərbəndi, oktyabrın 24-də Temir-Xan Şurani tutmuşlar. Qısa müddətdən sonra Türkiyədəki vəziyyətə əlaqədar təccil olaraq gər çəğirilmişlər. (Bax: səh.74-75).

İmam Qotsinskının də Quba hadisələrinə hec bir dəxli yoxdur. Əgər Z. Babayev arxiv sənədlərinə inanmırsa, onda tarix elmləri doktoru Hacı Murad Donoqonun 2011-ci ildə Mahacqalada rus dilində çap etdirdiyi "Najmuddin Qotsinski" adlı monografiya ilə tanış ola bilər.

Bakıdan Quba üzəri-nə yeridilən 10 min nəfərlik bolşevik-dağnaq qoşununa gəldikdə, Şaumyanın 1918-ci ilin iyulun 9-da V.I.Lenine göndərdiyi teleqramı xatırlamaq yerinə düşər. O yazmışdı: "İyulun 6-da Ləzgiyə Qubani muhasirəyə aldılar: vuruşma 8 saatə qədər davam etdi, nəticədə düşməni gəri oturduldu və qoşunlarımız Quba ətrafında mövqeləri tutdular." (Bax: Из истории гражданской войны в СССР. I том. МП 1960. стр. 567). Bolşevik-dağnaq qoşunu təkcə Digah kəndi ərazisindəki "Dərin dərə"de ləzgiyələ ike həftə döyüşmüşdü. Bu vaxt Müşkür nahiyyəsinde Şixlar bəylərinin və Dəvətci nahiyyəsinde Həmdulla əfəndinin dəsələləri də fəallaşdı. Əsaslı qələbə qazanma bilməyən, Bakıdan əlavə köməyin gəlmədiyini gören bolşevik və dağnaq başçıları İyulun 25-dən sonra qoşunlarını gəri çəkib Qubadan getməyə məcbur oldular. Onlar həm də Bakı Xalq Komissarları Sovetinin təzliklə istefa verəcəyi bərdə xəbərdir edilmişdilər. Tarixi həqiqət budur və həmin hadisələrə əlavə rəng qatmaqda hec

Müəffər MƏLİKƏMMƏDOV

ЭТНОГРАФИЯ

Чи халкын тарих, мэднйат, майишат ва жувал адан ацукун-кхарагунрай, адетрай генани хьсандиз кватГуз жед. Чпихь агь-зур йнсарин тарихар авай чи адетрик мелерни акатзава. Гзаф хуьрери кьедалди хвенвай, алай аямдин вири басрухриз дурум гузвай и адет чи бубайри чал агакярнавай зурба эменни я. Инсанар

жегил итмар арабайра аваз, гьелеррал алаз даглар, булахар, чарчарар галай-нихь рекье гьатдай. Якварин гьанрай мурлар атлана чиле самар экянавай арабайрани гьелерра кватГдай.

Меляй хтанвайбурун вилик хуьрун-виар вири экьечГдай. А инсанар са квале кылди ахьайнавай мелен суфрадихь ацукярна абуруз икрам ийидай.

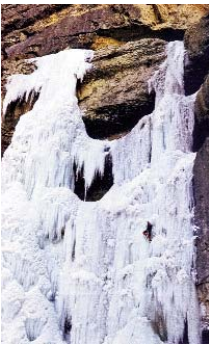
Алатай гатуз зун КпIар район-дин кьадим хуьрерикай тир Кузуна эмедин рушан мехерик галай. А гуйбушан юкьуз зи шадвили и кыл а кыл авачир: дагь-дин ми хьй шагьварди, гьамга булах-дин ци, мехьерин квалей кГизвай шад ванери, мукьва-кылийрихь галаз хьайи гуйрушри заз хуш гьиссер бахшзавай... Цигел хьанвай зун хуьрухьни чи шад межлирнихь.

Ингье, яргьал рехь кIвачерай акьудна багьрийрин кIвалев агакьна зун. Ина гзаф мугьманар авай – заз чидай-бурни, течидайбурни. Хваш-калди лугьуз зи вилик экьечГай сусан дидиз ме-хьер му-баракна, адан велед-

ни гадаяр вири свасни чам кьиле аваз са столдихь ацукьунин межлисдиз лугьуда. Рушар столдин са пага, гадаяр мукьва пага ацукьна. Верци ихтилатри, рикI ахьайдай хуьруьрни акваз-акваз межлисдин мурк цурурна. Гагь-гагь регьуьла хуьруь-вери цай кьунвай свас хуьрурун патал зарафатарни ийизвай. Са кьадар векьй зарафатриз вегьизвайди чам тир. Бадида кьел квачир ихтилатар авачир, зарафатрал вири рикIай хуьрузвай. Рушарини гадайри суфрадал алай недай-хьвадай затГарин дадуниз килигиз, бадидин кIвенкIв вилив хуьзвай.

Са герендилай вири агатна. Сусан дустарикай са руша бадиди рекье гудай жегьилдин тIвар кьуна. А жегьилди сусазни чамраз мехьер мубаракна, бахтлудиз уьмуьр гьалун тIалабна.

МУРКИАДИН МЕЛ

а г у д з а в а й, чимивал, кьенивал, кланивал арадал гьизвай мелерин уьмуьр яргьй хьуни адан дерин дувулкай хабар гузва. Адет яз четин ва залан крар кьилиз акьуддайла, месела, кIвалер, мукьвер эцгидайла, цан цадайла, рекьер

кутадайла, мехьерар ийидайла инсанри сад садав агатна, кьун-кьуьне туна и крар кьилиз акьуддай.

Ингье лезги мелерин ахьтин жуьреяр ава хьй, абур девирди арадай акьуднава. Месела, муркIадин мел. ХьубтГуьн цикIиз кьиле тухудай и мелекай холодильникар акьатдалди чи хуьрера геьеншиз менфят кьачудай. Са береди гьар хуьруьхь сад, яни са шумуд муркхана жедай (садбуру алаз кьайсархана, мукьбуру бузхана лугьудай). Ам патал гатамаз гьазурвилер аквадай. 3-4 метрдин деринвиле фур эгьуьнна адан шар элкьез-элкьез гуларив кьадай. Гуларин араяр лагьайтIа, самарив ашурдай, чилени самар экяйдай. Муркханадиз и кьайдада рактарни расдай.

Живер кьвана, кьаяр акьатайла гзаф хуьрера муркIадин мелер тухудай. Им ксарин мел тир. ВикIегь, гьилера гуж авай

Мукьва ксар муркIар са кьат самар, са кьат мурк хуьн шарГлуналди фуруз кIватIдай.

Муркхана ашудалди мелер давамардай. Ам ашайла кыл хьсандиз кIевирдай. Гатуз и муркханайрин тай авачир. Цаяри, маса азарри азият гузвайбуруз инай мурк тухудай. Идалай гьейри гатуз чимивилериз таб гуз тежезвайбуру патални ина гьамиша мурк авай. Ингье акатай касдивай аниз фена мурк гьиз жедачир, алаз кьилди са касди гуьзчивалдай.

КпIарин хуьрерин бузханайрин суракьар кьедалди ама. Месела, Мучугьви Талиб бубадин бузхана ихьтинбураккай тир. Мучугьвийри яргьал йисара гьелераллаз Таркал булахдал фена, гьанай муркIар гьидай. Ватандин Чехи дяведин йисара Кьазатгьмед халудин бузханадикай жемьатди геьеншиз менфят кьачудай.

Хьиле авай «Идрисан бузханадин» тайни авачир. Идрисахь вичин ланж авай. Хьвадай ми хьй цин и гьечIи вири хьубтГуьз кьилей-кьилиз мурк кьадай. И мурк якIварив хана чара са фура арада самар аваз кIватIдай. «Идрисан бузханадин» суракьа аваз яргьал хуьрерайни Хьилиз инсанар кьведай.

Чи девирда ихьтин муркханаяр амач, вучиз лагьайтIа, гила холодильникар авачир хуьрер авач. Гила чакь амайди а чIаварин муркIадин мелерин хьсан суракьар я.

Седакьет КЕРИМОВА

диз экуь м у р д а р, кьени бахтар тIалабай-далай гуй-

БАДИ

гуйниз зун дишегьлийри аялар суфрадихь ацукьнавай (хуьрера адет

яз, суфра чилел - халичадал, яни аскIан столдал ахьайда) кIвализ гьахьна. Инай хьран фан, кIарасрин цIал чранвай шурвадин, маса недай затГарин атир кьезвай.

Са кьадар вахтундилай свасни адан дустар тир рушар «бадидиз» гьазур жез гаГлуьна: абур мукьва кIвале дамахар ийиз эгечна. Маса жегил рушар хьиз зунни абурув агатна. КIвале авай мехье-риз хас кат-галтгуди, алхшрин ванери рикI шадарзавай.

Рушарин юкьва ацукьнавай свас абурун куьмекдалди бадидиз гьазур жезвай.

Ингье бадидин вахт алуькьна. Бади - мехьерик галай рушар-

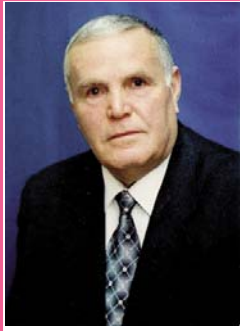
Ахпа жегьилри нубатдалди свасни чам барка авуна. Авайвал лагьайтIа, им рикI хуьтуьлардай мярекат тир. Ина хуш текьведай затIни авачир. Халисан лезги адетрин кьула авай чун. Гзаф хуьрери рикIелай рактурнавай и адет кузунвийри икьван хьсандаказ хуьни хьеши авунвай чаз. Ингье вучиз ятлани кIватI хьанвайбуру вири лезгийр яз садбуру баркаяр дидел чIалав ваь, маса чIаларал ийизвай.

Хуьр - гьар са халкьдин мэднйатин, адетрин гуйзгуй я. Чалан ми хиввал, кьетIенвал, фасагьатлувал хуьзвай, патан таьсарар агудзавачир чка я хуьр. И крарикай дериндиз фагьумна, жуван нубат агакьайла и гьалатI дуьзар хьийиз алахьна зун. За хайи диделин чIалал сусазни чамраз рикIивай алхшар авуна. Зи гафарин ван хьайила амай мугьманарни лезгидал рахана. Бади гурлуьдаказ давам хьхьана. Суфрадал гьанвай недай-хьвадай затГарин хьиз, жегьилри ийизвай ихтилатрин дадни акьван хьсан тир хьй!

Альвия ГЬАСАНОВА

Редакциядай: Игра-ми келзавайбуру! Бескуь хуьре чи халкьдин гьихьтин кьадим адетар ама? Гьихьтин адетар арадай акьатнава? Чаз кхьихь.

ELİN FƏXRİ

Təkcə Quba qəzasında deyil, qonşu Dağıstanda da dövlətli və xeyirxah insan kimi tanınan Balamət Pirmətov həlak olmuş silahdaşlarının ailələrini dərdə qoymadı. Onlara maddi yardım göstərdi, hətta ailələrə öz mülklərindən torpaq ayırdı, ev tikməkdə kömək etdi. Bu cür xeyirxah, yol çəkdi, körpü tikdirən insan idi Balamət Pirmətov. Onun oğlu Pirmət Pirmətov da elcanlı insan kimi ad çıxarmışdı. Ona görə də həmkəndliləri onu lap gənc yaşlarında kolxoz sədri seçmişdilər. Bu işgüzar, qayğıkeş və xeyirxah insan Böyük Vətən müharibəsində qəhrəmancasına həlak oldu. Belə nəslin davamçısı olan Rauf müəllim babası Balamət və atası Pirmətə həmişə fəxr edir. İndi onunla fəxr edilənməyib və xeyirxah insan, yaxşı ziyalı, müdiri ad aşıyaqalı kimi.

Müharibənin qızgın çağında- 1942-ci ildə anadan olmuş Rauf Pirmət oğlu Məmməd-zadə çətin və şərfətli həyat yolu keçib. Atası cəbhəyə yollananda o, ailədəki dörd uşağdan ən kiçiyi idi. Anası Bağdasərə el arasında "qəhrəman" deyirdilər. Müharibənin ağır illərində dörd uşağ saxladığına, cəbhədəki qoşunlarının ailələrinə, həmçinin neçə-neçə tanımadığı insanlara kömək göstərdiyinə görə. Anası zəhmətkeş, yumşaq və həlim xasiyyəti olduğu qədər də

tələbkar idi. Uşaqlarının məktəbdə yaxşı oxumasında ötrü elindən gələni edirdi. Ananın tələbkarlığı kiçik Raufun da zəhmətkeş, təhsilə meylli gənc kimi yetişməsinə böyük rol oynadı. Kənd yeddillik məktəbində və Qusar şəhər 1 saylı orta məktəbində təhsil alan sonra o, Azərbaycan Polixexnik İnstitutunun İnşaat fakultəsinə daxil olur. İnstitutu müvəffəqiyyətlə bitirib Bakidəki 7 və 8 saylı dəmir-beton məmullatları zavodunda sex rəisi, baş mühəndis, direktor müavini vəzifələrində çalışır.

Savadı, bacarığı və təşkilatçılığı ilə seçilən gənc tezliklə bəzi nazirlik və idarə rəhbərlərinin diqqətini çəkir. 1979-cu ildə onu Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin tabeliyindəki sənaye kombinatına direktor təyin edirlər. O, müəssisənin inkişaf etdirilməsində ötrü elindən gələni edir. Rauf Məmməd-zadənin bacarığı, zəhmətli və təşkilatçılığı sayəsində əvvəllər kiçik bir müəssisə olan kombinat zavoda çevrilir. 35 ildən çox müəssisəyə rəhbərlik edən Rauf müəllim nazirlik üçün müxtəlif təyinatlı binaların, "Azərbaycan" istirahət evinin və bir sıra digər mühüm obyektlərin tikilməsində xüsusi əməyinə görə dəfələrlə Daxili İşlər Nazirliyinin fəxri fərmanlarına layiq görülüb.

Çalışdığı kollektivin hörmətini qazanan R.Məmməd-zadə istehsalatda olduğu kimi, həyatda da qayğıkeşliyi, xeyirxahlığı ilə ad çıxarıb. O, onlarca insana kömək əlini uzadıb. Onun köməyi sayəsində neçə-neçə insan səmiiyyətdə layiqli mövqə tutub. Rauf müəllim etdiyi xeyirxahlıqları sadalamağı xoşlamır. Lakin onun bir xeyirxahlığını yada salmaq mümkün deyil. Kənd əhalisinin arzusunu nəzərə alaraq öz hesabına Xürelə yeni memarlıq üslubunda məscid binasını tikdirməsi.

Ömrün enişli-yoxuşlu yollarında daim Rauf müəllimə dayaq olan, birlikdə dörd övlad böyüdüb, tərbiyə edən, onların ali təhsil almasına, səmiiyyətdə layiqli mövqə tutmalarına kömək göstərən Mayisə xanım bu gün həyat yoldaşı ilə birlikdə nəvələrin qayğısını çəkir. Hər ikisi nəvələri tərifiyəndə də çox sevilir. Belə səadət hər insana nəsib olur.

Bu günlərdə "Samur" qəzetinin dostu və təəssübkeşi Rauf müəllimin 70 yaşı tamam olacaq. Redaksiyamız kollektivlə doğma yurdu şöhrətləndirən, ona başucalıq gətirən, elimizin fəxri olan Rauf Məmməd-zadəni təbrik edir, ona möhkəm cansağlığı arzulayırıq.

Xəbərlər

www.samurpress.net

ШИКИЛАР ЖАГЪАНВА

Германиядин архиврайи 1905-1906-ийсара эрменийри Бакуда ційай яғнана кайи чехи дараматрин, нафтадин мяденрин, заводринни фабрикайрин шиклар жагъанва. Ина гьякни а йсара эрмени дашнакри агъзурралди мусурманар кирмишайди субутзавай документар ава.

ЦИЙИ СТАНЦИЯР

2013-ийсан сентябралди Бакуда метродин "Автовокзал" ва "Мемар Аджми 2" тйвар ганвай кьве станция кардик кутда. Санлай 2016-ийсалди "Гъзи Асланов 2", "Кубьне Гуьнешли" ва "Цийи Гуьнешли" станциярни эцигна куьтгьда.

ЧЕХИ МУГЪ ЭЦИГНА

Хачмаз райондин Чархы ва Сарван хуьррин арада авай рекел цийи муьг эцигнава. Адан яғъивал 80 метр, гьяркьувал 5 метр я. Региондин чехи эцигурнай тир и муьгь рекьин хаталувилер тймилирариз куьмекда.

АЛИМАР КАТЗАВА

Эхиримжи 20 йисан кьене мажбар тймир тирвилей 285 агъзур алим Россиядай катна кьепепатан улквейриз фенва. И кардин вилк пад кьун ва ылькедин илим гьугьгьна хтун патал гьукьуматди цийи тедбирар гьазурзава.

"Samur"

Xəbərlər

www.samurpress.net

ХАЛКЪАРИКАЙ РАХАЗВА

Россиядин радиоди "Россиядин халкьар" тйвар ганвай цийи программа кардик кутунва. Ина ылькедин чилерал яшамин жезвай гьам чехи, гьами кьадрал гьалтайла тймир халкьарикай малуматар гьуза. Гьар са халкьарикай гьа халкьдин дерин чирвилер авай векилди ихтилатзава.

МАДНИ ЛЕЗГИЙРИН КЪАДАРДИКАЙ

И йикъара "Комсомольская правда" газетди (2012-ийсан 13-20-декабрь) Россияда яшамин жезвай чехи халкьарикай малуматар ганва. Абурук лезгийрин акатнава. Газетдин малуматрин гьекъяйтла, эхиримжи сянгьдиз кьачунин вахтунда Россиядин чара-чара вилаетра 474 агъзур лезгийр яшамин жезвайди кьалурнава. Ша з ылькедин СМН-ри и рекьем 560 агъзур тирди кьхьенди. "Самурдин" алатай тилитда чна малумат гайивал, са бязи экспертри и рекьем 600 агъзур тирди кьалурзава.

600 ГАФ ЧИРНА КІАНЗАВА

Россияда мигрантар патал тайинарнавай урус члалан минимум кардик кутунва. Ина кьваллахзавай гьар са мигрантдиз гьич тахаййтла рахунра виридалайни пара менфят кьачузвай 600 гаф чир хьана кланзава. Алай вахтунда тек са Москвада 3 миллион мигрант яшамин жезва.

232 ЖУРНАЛИСТ КЪУНВА

2012-ийсуз дьуньдин чара-чара улквейра 232 журналист кьуна дустагьнава. Кьунвай журналистар гьалтайла Гьуркьия сад лагьай чкадал ала. Ина 49 журналист дустагьнава. Иранда 45, Китайда 32 журналистдиз кар атнанва.

АРАБ УЛЬКВЕЙРИ КУЬМЕК ГУДА

Араб улквейри цийи кьарар кьабулнава. И кьарардиз кьадайлай, абурук гьар вацра Палестинадин Автономиядиз 100 миллион доллардин куьмек гуда. И пулунин такьатралди Палестинавий винич экономика кьеви гьаларай агъудиз жезда.

ЛЕЗГИЙРИН ЛЕВИТАН

Къад йис инлай вилк Азербайжандин гьукьуматдин радиодай лезгидалди "Рахазва Баку!" гафар ван хьайила, садбуруз чеб суьгьурда гьатнавайди хьиз хьанай. Садбуруз: "Гьукьуматдин радио гьакьикьатдани лезгидалди рахазва жал?" - дьугуз пагь атІана амукьнай. Винич 90 йис хьанвай, хайи чІалал кьару кьубави Абдуллагь халуди вилерал накьвар акьалтнаваз лагъанай: "Вирди лезгийрин гьасретдай яшамин хьухь, чна вун хийирдудайдик кутуда."

А юкьуз Азербайжандин лезгийр гьакьикьатдани са гьасретдив агакьнай. Республикадин винич гьаф чехи эфирдин радиус авай "Араз" программадай Гьуьльбагьар Айдуьнеговалди билбиндин хьтин ширин ваншеди вири дьуньадиз баян ганай: "Рахазва Баку!" Зи рикел хьсандиз алама, пакал юкьуз шудралди лезгийр гьиле цуькьверин клуьчлар кьуна Азербайжандин Телерадио Компаниядин варарих акъвазнай. Абурук Компаниядин кьиле авай ксариз ва Гьуьльбагьараз разивал кьалурнай.

Вахтар алатна. Са юкьуз виц зи мукьвабурукай тир Гьуьльбагьара зан зенг авуна лагъанай: "Муьзеффер сгха, чи хьизан Москвадиз куьч жезва." "Бес лезги диктор вуж хьурай!" - жузуна за риклик кьалабулж кьаз. "Чахъ вижеввай диктор ава, - лагъана ада, - зурба, гур ван авай Руслан Шейдаев". Эхиримжи гафар исатдани зи япарих галукьзава. Вучиз лагъайтла сифте яз Русланан алакьунриз Гьуьльбагьара кьимет ганай.

перт тухванай ва маньярни лагъанай. Гьа концертда иштирак авурбурукай са касди-филологийдин илимрин доктор, рагьметлу Мавлуд Ярагьмедова лагъанай: "Русланан ван атайла аз са риклин гьал атІай хьиз хьана. Лезги чилин такабурула дагьлар карагна зи вилерикай. Ругь кутуна адан ванци захь"

Русланан машгьур Левитанан ванцихь галаз гьекьингиз жедай хьтин ванци кьимет гузвайбуруз гьаф ава. Заз адан вицкай са кьве гаф дьугуз кланзава. Акахьлай, хуш кьилихрин инсан я Руслан. Театрдал рикл алай гьегьил хьиз, гьеле 1972-ийсуз, 7-синифда кьелдайла Бакудин Бузовна поселкадин халкьдин театрдин сегьнедиз экьечІнай ам. 1982-ийсуз "Республикадин театрдин гатфар" фестивалда и коллективди сад лагъай чка кьунвай ва Руслан Шейдаев "виридалайни хьсан итмидин роль тамамарайди" тйварциз лайихлу хьанай. Гьа икІ, ам эвел Бакудин вилкан Азизбеков райондиз, гьуьльвийди вириниз сейли хьана. Ада гьа райондин ва Бакудин шумудни са медениятдин мьрекатар тухванва.

1995- йисуз Азербайжандин Гьукьуматдин Телерадио Компанияди алаз лезги члалан гунутрин редакцияда дикторвал теклифна. И кьулдугь кьилдиз акьудай сифте йикъариллай ам республи-

кадин вири лезгийриз сейли хьана. Русланан алакьунар акур и компаниядин кьилин диктор Кьара Тагьизадедин меслятадди ада азербайжан чІалални гунугар тухванва. Русланан ванцин тебрдикай хуш атай кьулдугьгьегьилри алаз гьукьуматдин телевидендин рекламрин отелдиз теклифна. Гьа икІ, республикада рекламдин крап цийиз кьвачел акьалтзавай вахтунда телевидендайни радиодай гьаф рекламар Руслана кьелна. Вахтар алатунивай адан пешекарвилер дежрани хьаж хьана.

17 йис я Руслана лезги радиода кьваллахиз. Жегьил вахтар мус алатнагІани байих тийиз 55 йис хьанва чи рикл алай диктордин. Пешедлай хьиз, фикир-фагьумалдин камил хьанва ам. Лезги поэзиял гьафдин-гьаф рикл алай ада чи шаиррикай Етим Эминан, Забит Ризванован, Лезги Няметан, Седакьет Керимованин, Муьзеффер Меликмамедован, Фейзулдин Нагьиеван ва масабурун шумудни са ширар хуралай кьелда.

Дамах гьвай кас туш. Гьавилей Руслана лугьуда: "Сифте яз лезги поэзиядин хьсан чешнеар кьелайла зи риклин ягьунарин, ванцин авазни дегиш хьайи хьиз хьанай аз. Шегьтерда чехи хьайи, кьене лезги рикл амачир закай элькьена асул лезги хьхьана. Гьайиф хьи, гилан девирда шаирар жез кланз акатайвал кьизвайбуьрни пайда хьанва". Эхъ, и гафари гьаф мелтебрикай хабар гьуза.

Гьа инал дьугьн хьи, чаз вири хилерал анжах хьсан кадрийр герек я. Вилкай кьезмай йисан 18- январдиз Азербайжандин лезги радиодин 20 йис тамам жезда. Гьелелиг ина Русланалай гьейри кьваллахзавай касни авач. Маса алакьунар авай ксарни желбна кланзава. Авайвал лагъайтла, эхиримжи йисара чи ватангьгийр лезги члалат рахазвай радиодикай магьрум хьанва. Лезги гунугар вилкан эфирдай агъудна, кьепепатан улквейриз гузвай гунутрин сянгьда кутунва. Гьавилей абуруз чавай яб хгуз жезмач. Азербайжандин лезги радиодин 20 йисан вилк гьа и меслядикайни хьсандиз фикир-фагьумна кланзава.

М. МЕЛИКМАМЕДОВ.

Хабарар

www.samurpress.net

12 ЙИСУЗ КЕЛДА

Азербайжан 2020-йисалди юкван мектебра чирвилер къачуини цийи систематиз злячда. И программадив гекынгайта, юкван мектебра аяри 12 йисуз келда. Идалай гейри, зайф аялар патал кылди программа кардик кутада.

ВИЛИКАЙ КЪВЕЗМАЙ ЙИСАРА

Азиядин Вилики Финин Банки виликай къвезмай йисара Азербайжандиз гькьван пул гудатла малумарнава. И малуматдай аквазайвал, банкди 2013-йисуз чи республикадиз 155 миллион, 2014-йисуз 170 миллион доллар пул гуда.

МАД СА РАЙОН

Баку шегьерда мад са шийи район тешкилда. И нягтдалди Хезер райондин чилерикай герек тир къван чилерни чара авунва. Бакудин шийи райондин твар Пираллагы жед.

АСКЕРВИЛИЗ ЭВЕРЗАВАЧ

2010-йисалди Россиядин армиядиз гьар йисуз 10-20 агъзур дагъустандиз эверзавай. Гила абурал ихтибарвал ийизмач. Гьавилияй алай йисан зулуз и республикадай анжах 179 кас аскервиллиз тухванва. И месаладихь авсиятда РФ-дин Госдумадин Дагъустандай тир депутаты цийи министр С.Шойгуиз чар къхенва. И йикъара Дагъустан Республикадин президент Мегмаедсалам Мегмаедовахь галаз гьурушмиш хьайи С. Шойгудиз 2013-йисалдай къл кутуна Дагъустандай гьар йисуз 4000 гьегьлдиз аскервиллиз эверда лагъана гаф ганва.

ЦИЙИ ХЪИЙИЗ КИАНЗАВА

Алатай йисуз Рио-де-Жанейрода 85 метрдин дувъядин виридалайни къакван елка тукъуьрнай. И елкадиз 3300000 лампочка къкьуьрнай. Рио-де-Жанейровийриз алай йисуз рекорд шийи хъийиз кланзава.

ИИСУСАКАЙ ДЕЛИЛ

Америкадин Садхъанавай Штатрин Гарвард шегьердин диндин мектебдин профессор Корен Кинга чехи сенсациядиз себеб хъанвай са документдиз - чи эрадин IV виш йисаз талукъ тир папирусдин фрагментдиз баянар ганва. Къадим Египетдин христиандин чалак хъенвай тексти-на Иисус эвли тир лагъана къхенва.

СИРНАВДАЙ КИВАЛ

Китайви Лю Цзеньхья майяри лагъанвай бедбахтвилеикай катун патал вичихь 160 агъзур доллардин къимет авай, 20 метрдин къакванвиле сирнавадай кивал эцигнава.

ВИЛИК ПАД КЪАЗВА

Америкадин Садхъанвай Штатрин Миссури штатдин университетдин алимри арадал гъанвай шийи жуьредин цуьрнуьгърин (ваклан балайрин) яклу риклин дамаррин азарар сагъаруниз кумек гузва. И йикъара малум хъайивал, генар дегишарнавай цуьрнуьгърин яклу гьакни маса азаррик акатунин вилик пад къазва.

ГЪАР КТАБ СА ВАКЪИА Я

2012-йис Келдайбуру патал кутугайди хъана, Алай йисуз лезги, азербайжан ва урус чаларал чи тарихдиз, чалаз, меденятдиз талукъ шумудни са къиметлу эсерар, поэзиядинни прозадин ктабар чапдай акъатна. Мисал яз Седакъет Керимовдин "Северн марф" (романри повестар), Чалакай баллада" (хъагънавай шишарни поэмаяр), Муьзеффер Меликмамедован "Гъажси Давуд", Фейзудин

Нагъиеван редакторвилек кваз "Киридай жсагъанавай гъилин хатларин шишррин альманах (XVIII-XIX асирар)", Нариман Ибрагъимова ва Гъажси Гаширова Къучхур Саидан уьмуьрдикайни яратмишунрикая тукъуьррай" Эй, инсар!", Зульфигъар Къафланован "Рагъдандин руьхъ" ва маса ктабар къатуриз жед. Агъадихъ чи и мукъвара чапдай акъатнавай са бязи ктабарикай малумат гузва.

КЪИМЕТЛУ ГАФАРГАН

Лезги чалан илимдин зурба женчи, сифте яз чи чалан мягъкем ибарайрин, синонимин, Етим Эминан чалан гафарганар чапдай акъудай филологиядин илимрин доктор, профессор, РФ-дин ва ДР-дин илимрин дайихлу деятель, Россиядин Тебин Илимрин Академиядин академик Агъмедулагъ Гьульмегмедова гьакни лезги чала гъатнавай гафарин манаяр ачухардай, абуруз баянар гудай гъаф къиметлу гафарган арадал гъанва. Эхиримжи гафаргандин винел алимди 1970-йисалай инихь кивалахна. Ингъе и мукъвара Магъачкъалада пуд жилдинникай ибарат тир "Лезги чалан словарь" чапдай акъатна. Им чи чалан илимда лугъуз тежедай къван чехи вакъиа я. Ихътин гафарган арадал гъунай халкъдин патай вичиз чухсагул къвезвай алимдин Кивалахдин негъажар лап хъсанбуру хъанва. И Кивалахдин бегъерлувал къалурун патал тек са мисал гъун бес я: санлай 3 ктаб 2024 чиникай ибарат я. Ина 25300-дав агакъна чалан уьлчме гъатнава. Цийи гафаргандихь са шумуд къетгенвал ава.

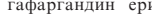
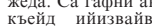
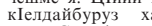
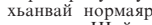
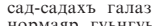
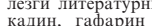
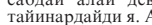
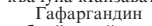
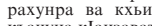
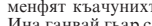
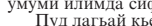
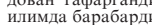
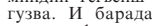
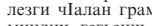
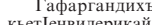
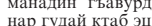
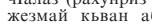
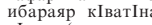
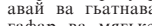
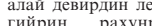
Лезги чалан илимдик чехи пай кутунвай академик Агъмедулагъ Гьульмегмедован цийи гафаргандин рецензентар филологиядин илимрин доктор, профессор Къ.Акимов ва философиядин илимрин доктор, профессор С.Муслимов я.

"ЗИ УЬМУЬР ЗИ ЧАЛАН ЖЕНГ Я"

Чи тварван авай зарие Седакъет Керимовдин и гафар дерин мана-метлеб авайбуру я. Адап поэзияда чалан темади чехи чка къазва. Чалан женчи тир зариди ам хуьн ва виликид тухун патал вири жуьредин алахъунар ийизва. Ада гьар са лезгидиз чала халкъдин виридалайни чехи девлет я, а девлетдив мукъуфиди эгечла, ам дериндай чира, адакай хъсандиз менфят къачу лугъузва. Зариди хайи чалан гьакъиндай къайгъударвал авун гьар са лезгидин буржи тирди ара датлана келзавайбурун рикел хъизва. «Гьар гафарни кфил хъиз ширин макъам ягъизвай, булахри хъиз шуршурзавай» чала кванарзава вирибуруз. Чахъ "Алпандин чал" ава лугъузва. Къадим, девлетлу, пак ва са кувъинни текъгиз тежер чал.

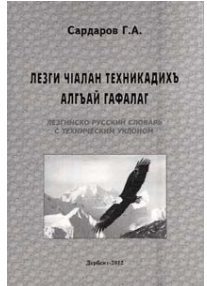
Зариди хайи чала кванарзавайвал, адакай ягъанатзавайбуру, атапата рахазвайбури русвагъзава. Дилел чала кваз такъаз патан чалар вине къазвайбуру туьнуьгъ авун патал адан гьар са шар хи гапурилиз элкъевза. Гьавилияй С.Керимовдин поэзияда чалан тербия гунин меселани хъидиказ акъавнава. Чала чурдай хесет вич хкатдай, жув ва масабур рахазвай чалаз фагум-фикирдалди килигдай адет арадал гъиз кланзава заридиз. Им чи руьгъдин уьмуьрда шийи хел жед лугъузва ада.

Гьа ихътин пак ва жавабдар гиссерив диганваз шийи ктаб арадал гъана зарид: "Чалакай баллада". Магъачкъаладин "Наука" чапханади басма авунвай, 560 чиникай ибарат тир, хъсан еридин и ктабди мад гилдери хайи чала Седакъет Керимовдин рикл алай тема тирди субузтава. И кар гьам ктабдин тварцелай, гьамни ана гъатнавай шишррилайни поэмайрилай малум жезва. Ктабдин твар тир "Чалакай баллада" поэма лагъайта, лезгийриз хайи чала хуьн патал эвер гузвай гимн я.

Гьамни алимди лезгидалди келдайбуру мад са ктаб агакарнава. "Лезги чалан техникадихь алгъай гафалаг" твар ганвай и ктабда 16 агъзурдалай виниз гафар гъатнава. Чи чалан илимда сифте яз ихътин гафарган арадал гъун асул гъунар я. Авторди вичин вилик тунвай макъсадин итжелуду я: юкван мектебра математикадин, физикадин, химиядин, биологиядин тарсар лезгидалди тухун патал герек тир семинар арадал гъун.

"ЛЕЗГИ ЧАЛАН ТЕХНИКАДИХЪ АЛГЪАЙ ГАФАЛАГ"

Вич Кцар райондин Гадацгийихуьри тир, алай вахтунда Дербент шегьерда яшамиз жезвай ва гъанин вузра тарсар гузвай техникадин илимрин кандидат Гъасангага Сардаров илимдин рекъай къве учебникдин автор я. Лезги чала гъафни-гъаф рикл алай ада гьакни чи бубайрин мисалрикай ибарат тир ктаб чапдай акъудна.

Ктабди муаллимриз ва студентриз хъиз, радионид ва телевиденидин Кивалахдарризни кумек гуда. И гафарган асасдиз къачуртла, лезги чалан техникадиз талукъ гафарикай дюздаказ менфят къачуз жед.

Лезги чалан техникадин гафарган арадал гъунин карда автордиз техникадин илимрин доктор, профессор Наврузбег Фаталиева кумек гана. Гьам и алим, гьамни техникадин илимрин кандидат Айдин Балабегов гафаргандин рецензентар я. Ктабдин редакторар политикадин илимрин кандидат М.Сардаров ва педагог З.Аскерова я.

ТВАР ДАМАХДИВ КЪАЗВА

И йикъара Магъачкъаладин «Мавел» чапханади чи машгур заре, филологиядин илимрин доктор, профессор Гьаким Къурбанан «Маэстро Хийирбег Асланбегов» твар ганвай ктаб урус чалак чапдай акъудна. Ктабдай

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

ХЪУЪТІУЪН ТУМ ЯРГЪИ Я

Гатфарин гульушан йикъар тир. Тамар, яйлахар цуьквери къунвай. Хуьруьн рушари суьз фена цуьквер гъун ва цуькверин канбар авун къетІ авунвай.

Пакаман яр ягъайла, рушар дамахарна, тупІарихъ, япарихъ тупІалар, япагъанар акална, туьтуьна мержанар, кагърабаяр туна, дагъдиз экъечІна. Къацу векъ алай тІулаз къугъунар ийидай, манияр ядай вахтунда, рушариз, яргалъ хъиз аквазна, са сикІ килигъавай. СикІ акурла, рушарин кефияр ачух хъана. Абуру "СикІ халу,

кутуна сикІре. Эхирдай ада рушариз: "Куьне зун элкъуьрна къамир, нефес къачудай гел тур", - лагъана. Рушари кве патахъ ян ганмазди, сикІ абурун арадай экъечІна катна.

Гзаф шехъна рушар. Шехъункай дад амачирди чир хъайила, абур пашмандиз чпин кІвалериз хтана. Безегар сикІрен тумунихъ акалай рушар чпин дидейри гатана.

СикІрел тама жанавур гъалтна:
- Я къуниши, вун чІагана пад жезва хъи! Хийир хъуй, гуьлуьз фенва тахъуй?

- Ваь, къуниши, - лагъана сикІре, - гъеле гуьлуьз фенвач зун. Вири и безегар аз Лекъер булахдин цикай жагъайбур я.
ГъикІ жагъана? Тадиз лагІ! Зани, фена, жуваз абур гъин.

- Им са акваьн чин кІвалах туш. Тум булахдин цук кутуна, вуна вуч тІалабайтІа, гъам жагъида ваз. Анжах мукъвал-мукъвал жуваз кІандай затІарин тІварар тикрар авуна кІанда. Гъавурда гъатнани?

- Гъавурда гъат тийидай са ахътин кар авач ина. Амма икъван крар жедла лагъана завай фикирдиз гъиз жезвач.

ГъикІ фикирдиз гъиз жезвач? Наьк зал сев гъалтна. Няниз ам, зи меслятдиз килигна, булахдал фенвай. Къе пакамаз аз ам акунна. Хъсан чухъаяр алай, юкъва гимиш гапур тунвай, къвалалай тапанчияр вегеьсвай, кІвачелин хурумдин чекмеьсвай. Анжах, "са тІмил кІвачер чукъуьзва", луьгъуьз шел-хвалзавай.

- СикІ стха, зазни са чухъвани са кІвачин къапар кІанзава. Са гапурни, тапанчиярни, чухъаяр, кІвачели са чекмеяр хъанайтІа, дар хъайитІани зарар авач, зи гъалар хъсан жедай. Гъа и пекер авачиз завай хандин нуькверилин къулдугъдалини акваьвиз жезвач лагъана жанавурди.
- АкІ ятІа, тади ая, - лагъана сикІре Пузаррик хъвер кваз.

Жанавур чІугуна булахдал фена. Югъ няни хъанвай. Аязди чІакъа-чІакъ къачуна тарар гудзавай. Яд гзаф къанвайтІани, жанавурди вичин тум булахдик кутуна. Ада ара-ара: "Чухъаяр, гимиш гапур, тапанчияр!" - гафар тикрарзавай.

Са къадар вахт алаатайла, жанавурди вичин тум юзурна. КъелечІдиз къунвай мурк чІакъа-чІакъ къачуна хайила, адаз вичин тумунихъ гимиш гапурни тапанчияр галкІизвай хъиз хъана. Жанавур кисна акваьзна. Экуьн хъайила, жанавурдиз вичин тум цикай хкудиз кІан хъана - ам кІевиз муркІади къунвай. Инихъ чІугвада жанавурди, анихъ чІугвада жанавурди, гъич сакІни тум муркІадикай хкудиз жедач. Эхирдай чара атІай жанавурди чІугуна-чІугуна вичин тум кІанай акваьдна ва вич алцурай сикІрен гуьгуьнлиз чукурна. Тумакъ жанавур гзаф вахтунда амалдар сикІрехъ къекъевена, эхирдай ам вичин тІеквендин мукъувай жагъана. Жанавур акунмазди сикІ катна вичин тІеквендиз гъахъна. Хъел квай жанавурдизни адан гуьгуьналлаз тІеквендиз гъахъиз кІан хъана, амма юкъвал къван тІеквендиз гъахъай жанавурдивай я вилик, я къулуьх хъфиз хъанач: ам тІеквенда акІанвай. Гъа и вахтунда сикІ муькуь рекъай къелел экъечІна ва жанавурдин къулуьхъай ам нез эгечІна. Чара атІай жанавурди сикІревай вич секин тун тІалаб авунатІани, сикІ адан чІалаз килигнач - ада ара датІана жанавурдик вичин хци сарар кутзавай.

- Къуниши, - лагъана эхирдай чара атІай жанавурди, - ша, зи хуравай як неь, ам гзаф хъуьтуьл ва ширин я.
- Тади къачумир, къуниши, хъуьтуьн тум яргъи я, гъанивни агакъда зун, - лагъана жаваб гана сикІре.

ша чаз са къуьл ая" - лагъана. СикІ рушарин патав атана. "Квел виридал хъсан пекер ала, виридан тупІарихъ тупІалар, япарихъ япагъанар гала, куь виридан туьтуьна кагърабаяр, мержанар ава. За къуьл авуна кІанда тІа, куь тупІалар, япагъанар, кагърабаяр зав гъисе, куь ипекдин пекер зал алукІ, куь бишмеяр зи килел алукІ", - лагъана. Рушари чпин безегар сикІрен тумунихъ акална, бишмеяр сикІрен килел алукІна.
СикІ къуьлиз майдандиз экъечІна. Гзаф къуьлерна сикІре, гзаф юноар акваьдна сикІре, гзаф хуьруьнар

РИКІЕЛ ХУЪХ!

ВАРЦАР	
Гьер	- январь
Эхен	- февраль
Ибне	- март
Нава	- апрель
Тул, аяр	- май
Къамут	- июнь
Чиле	- июль
Пахун	- август
Мара	- сентябрь
БаскІум	- октябрь
Цехуьл	- ноябрь
ФундукІ	- декабрь

ГЪАФТЕДИН ЙИКЪАР	
Ислен	- понедельник
Саласа	- вторник
Арбе	- среда
Хемис	- четверг
Жуьмя	- пятница
Киш	- суббота
Гъяд	- воскресенье

Чи газетдал рикІ алай Исбат Аллагъвердиев Исмаиллы районди Къурбанфенди хуьруьн юкъван мектебдин муаллим я.

ЧЕХОВАН МЕКТЕБАР

Са вахтунда са акваьнни девлетлу кас тушир машгъур хъяраг А.П.Чехова вичин пулуни такъатралди 3 мектеб эцигиз тунай. Чеховалай вишра девлетлубуру гила са мектеб къванни эцигъавач. И йикъара Россиядин са шумуд къелемэгълиди чпин классикдин рехъ давамарун къетІнава.

Абуру ихътин мектебар эцигун патал гъам чпин пулуни такъатар серфда, гъамни олигархивай куьмекар тІалабда. ЦІий мектебариз "Чехован мектебар" лагъай тІвар гуда.

Кроссворд

- Шикилдай акваьвай заридин тІвар.
- Куьлуь затІар чІе-хиз къалурдай шуьше.
- Лезгийрин мифологияда марфарин гъуц.
- Диндин рекъай эмир гудай кас.
- Квале жедай пейейрин са жуьре.
- Етим Эминан шиирда билбил хупІ рахай вахт.
- Пачагъдин меслятич.
- Автор.
- Са затІунин мас.
- Дерин чухур.
- Суалдиз вуч герек я?
- Машгъур хъайи лезги ашукъ.
- Вичин тандикай еб гъазурдай набатат.
- Чухъверин са сорт.
- Вичин пешеда, кІвалахда тежриба авай усад.
- Жегъил хвар.
- Арабадин цилер тІарамардай алат.
- Тарал жедай кІеви емиш.
- Фригиядин пачагъ (дегъ девирдин греклин мифологиядай).
- «Бурлакар Волгада» эсердин автор.
- Са девирдин инсанар.
- Лапагар, малар хуьдай чІуран кири.
- Шамагъаждал ва маса тарарал жедай кІерец хъинди.
- Гурмагъда жедай пиллин.

Туькуьрайли: Кургуьн ФЕРЗАЛИЕВ

Газетдин 27-ноябрдин тилитдиз акваьдай кроссвордин жавабар

Дуьз шараз: 3. Фана. 4. Тапус. 6. Агъат. 9. Кац. 10. Мублагъ. 11. Давугъа. 12. Сас. 14. Будугъ. 16. Абдал. 18. Мазу. 19. Фарс. 22. Кахва. 23. Вакиф. 24. Кас. 26. Къвакъва. 28. Бейгъал. 29. Агъу. 30. Илим. 31. Кенеш. 32. Авчи.	Тик шараз: 1. Кабаблукъ. 2. Занбураг. 5. Прага. 7. Цегъ. 8. Дал. 12. Сарукуьк. 13. Суффикс. 15. Уймах. 17. Басма. 20. Къаравили. 21. Сиягъатчи. 25. Азгъун. 27. Аям. 28. Багъ.

Рожденные в годы ЗМЕИ отличаются врожденной мудростью, проницательностью, прозорливостью. У них явно заметны фундаментальность и основательность в делах, высокая требовательность как к себе, так и к окружающим. Они настойчивы, выносливы, терпеливы.

"Змея" уверена, что она рождена для какой-то большой цели и убеждена, что эту цель достигнет. Она старается посвятить себя только одному делу, одному человеку, одной деятельности - именно тому, к чему чувствует свое предназначение.

Большая часть настоящих "неиспорченных змей" обладают так называемым шестым чувством. Нередко они предсказывают события, которые

ГОД ЗМЕИ

должны осуществиться в будущем - ближнем или даже более отдаленном.

Несмотря на то, что "змеи" и скучноваты, и эгоистичны, и тщеславны, но всегда способны сочувствовать своим менее удачным собратьям. Они осторожны и предусмотрительны, к жизненной цели движутся медленно и последовательно, будучи убеждены, что в итоге ее достигнут. На открытых дорогах их не заметишь: они стараются держаться где-то сбоку, сзади. В этом их сила, как и в том, что поначалу их несколько недооценивают. Другим они не очень-то доверяют, всецело полагаясь лишь на собственную интуицию, собственный ум. А мыслят они глубоко, дела решают долго и обдуманно, очень основательно. "Змея" - это настоящий интеллектуал, философ, который смотрит далеко. Собственные неудачи, от которых никто не застрахован, переживает сильно и глубоко, но это никогда не приводит ее до отчаяния.

Они мудро берегут и распределяют свои силы, восстанавливают их вовремя, не тратят на мелочи. Они умело заботятся о том, чтобы не вызывать в других зависть, не наживая лишних недругов, но если кто-то все же начинает проявлять по отно-

шению к ним опасную заинтересованность или непримиримость, то в таких случаях разрабатывают тщательный план, как освободиться от этого врага или как нейтрализовать его действия.

Любимые занятия "змей" - взбираться на горы, нырять, удить рыбу. Любят указывать, командовать, распоряжаться. Любимые хобби - все виды искусств, какими можно заниматься в одиночестве, также увлечены геологией, филателией. Умело наблюдают за птицами. Они прекрасные организаторы, не страшатся в критические моменты брать ответственность на себя. Глаз у "змей" зоркий, видят они далеко, но часто гордость мешает видеть то, что есть в действительности. Собственных ошибок они не замечают, не признают. Драгоценные и полудрагоценные камни для "змей" - топаз, яшма, кровавик, малахит, магнетит.

Годы ЗМЕИ - это годы мыслителей и философов, наилучшие для творчества и создания, для созерцания больших открытий, для налаживания перенесшихся вопросов мирным путем, для самосовершенствования, особенно путем самообразования, для проявления политической мудрости, избегая военных акций, принуждения, насилия.

ГАФАПАГ

КъанГар - наквадин сенгер, рув
Тумухъан - ялтах
СтГун - ерли, гыич, эсиллагъ
Геллегъ - нехир, суьруь
Рубькуьн - вагърам, пая
Цумаруф - ракъ
Макъ - пи, хьуцГур
ИцитГун - 1. суьгъурда тун, 2. минетун
КлакI - хелвет, мичIли пIипI
КъиянI - начагъ, азарлу кас
Макъац - 1. еке сарар авайди. 2. мецел
 кIвенкIв алайди
Фитфинун - расун (пекер, гуьлбутьар)
Жерд - чIук
КIаркIар - чIудхвар
ТIрлай - гъамбал
Нирх - къайда
ТухъвецI - атIугъай
РипицI - буй аскIан инсан
Къев - чилин кIаник жедай майва

ША, ЛЕЗГИ ЧIАЛАЛ РАХАН!

ЖУЗУН-КАЧУЗУН - РАССПРОС

Вагъ, им вун яни, я мирес?
Оо, ты ли это, родственничек?

Зун тахъана вуж хьурай?
Ну а кто, если не я?

Вун атурай, Рагъ атурай!
Добро пожаловать!

Аллагъ рази хьурай!
Аллах да будет доволен тобой!

Чун лап цIнгел хъанвай вахъ!
Как же мы сокучились по тебе!

Лап гъакъван?
Так сильно?

Вун гъиниз физва?
Куда ты идешь?

Бес вун гъинай хкъезва?
А ты откуда возвращаешься?

Вун фадлай аквазмачир хьл!
Давно тебя не было видно!
 Зун яргъара авай.
Я был далеко.

Вун мукъварал жезвайд я къван?
Разве ты бываешь близко?

Къенез ша къван.
Заходи в дом.

Исятда са чаяр хъвада чна.
Сейчас чайку поьем.

Хъван ман, къарихъ хъанвай зун.
Давай поьем, меня жажда замучила.

Ацукъ.
Садись.

Агата суфрадил.
Подойди к столу.

Регъуь жемир.
Не стесняйся.

Вучиз регъуь жедя къван?
А чего стесняться?

Ихтилат ая. Хайидакай, къейидакай, свас гъайидакай, паб ракурайдакай.
Рассказывай, кто родился, кто умер, кто женился, кто развелся.

Чай хъухъ, фу ньъ.
Пей чай, поешь.

Вун тух яни?
А ты сыт?

Мад зун хъфин.
Мне пора.

Ваз тади яни?
Торопись?

За яран стхадални къыл чугуна кланзава.
Мне еще к деверю зайти нужно.

Атай кIвачер сагъ хьурай!
Спасибо что пришел!

КIвалер-къар къени хьурай!
Мир вашему дому!

Бубадиз, дидедиз, вахаз, стхадиз саламар лагъ.
Передай привет отцу, матери, сестре, брату.

Чун рикелай алдумир.
Не забывай нас.

КАК ВСТРЕЧАЮТ НОВЫЙ ГОД НАРОДЫ МИРА

Новый год в Австралии начинается первого января. Но как раз в это время там стоит такая жара, что Дед Мороз и Снегурочка разносят подарки в купальных костюмах.

Итальянцы в новогоднюю ночь выбрасывают из окон старые вещи - цветочные горшки, стулья, сапоги... Чем больше выбросят вещей, считают они, тем больше богатства принесет Новый год.

Жители Британских островов когда часы начинают бить 12, открывают заднюю дверь дома, чтобы выпустить Старый Год, а с последним ударом часов открывают переднюю дверь, впуская Новый год.

В Шотландии перед полночью на фермах разводят яркий огонь в камине и вся семья садится вокруг него в ожидании боя часов. Когда стрелки часов приближаются к 12, хозяин дома встает и молча открывает дверь. Он держит ее открытой до тех пор, пока часы не пробьют последний удар. Так он выпускает старый год и выпускает новый.

В Испании под Новый год девушки и парни всей деревни тянут жребий - бумажки с именами одностельчан обоего пола. Парни таким образом получают "невест", девушки - "женихов". Образовавшиеся брачные пары считаются влюбленными, и ведут себя соответственно.

В Бельгии и Нидерландах по поведению человека в первый день Нового года судят о том, что ему предстоит в наступающем году. Поэтому старались ничего не замять в этот день, надеть что-нибудь новое и т. д. Чтобы весь год был достаток в доме, необходимо было и изобилие еды в Новый год.

В Швейцарии и Австрии люди наряжаются, чтобы праздновать

день Святого Сильвестра. Этот праздник основан на легенде о том, что Римский папа Сильвестр (314 год) изловил ужасного морского монстра. Считалось, что в 1000-м году этот монстр вырвется на свободу и уничтожит мир. Ко всеобщей радости этого не случилось. С тех пор в Австрии и Швейцарии эту историю вспоминают в Новый Год. Люди наряжаются в маскарадные костюмы и называют себя Сильвестрклаусами.

В Венгрии, по поверию, женщина, вошедшая в этот день в дом первая, приносит несчастье. Поэтому часто в дом родственников под каким-нибудь предлогом отправляют мальчика, после посещения которого дому уже не страшнее и визит женщины.

Мусульмане используют лунный календарь, поэтому дата Нового года у мусульман каждый год сдвигается на 11 дней вперед. В Иране Новый год встречается 21 марта. За несколько недель до Нового года люди сажают зерна пшеницы или ячменя в небольшое блюдо. К Новому Году зерна всходят, что символизирует начало весны и нового года жизни.

Индусы в зависимости от места проживания празднуют Новый год по-разному. Жители северной Индии украшают себя цветами розовых, красных, фиолетовых, или белых оттенков. В южной Индии матери помещают сладости, цветы, небольшие подарки на специальный поднос. Утром нового года дети должны с закрытыми глазами ждуть, пока их не подведут к подносию. В центральной Индии на здания вешают оранжевые флаги. В западной Индии Новый Год празднуется в конце октября. На крышах домов зажигают маленькие огоньки. В Новый год индусы думают о богине богатства Лакшми.

Новый год в Бирме начинается первого апреля, в самые знойные дни. Целую неделю люди от души поливают друг друга водой. Идет новогодний фестиваль воды - тинджан.

В Индонезию Новый год приходится в октябре. Все люди приглашаются и просят друг у друга прощения за неприятности, которые они причинили в прошедшем году.

Во Вьетнаме Новый год встречается между 21 января и 19 февраля. Вьетнамцы считают, что в каждом доме живет бог, и в Новый Год этот бог отправляется на небеса, чтобы там рассказать, как провел уходящий год каждый из членов семьи. Когда-то вьетнамцы верили, что бог плавает на спине рыбы карпа. В наше время на Новый год вьетнамцы иногда покупают живого карпа, а потом выпускают его в реку или пруд.

В Японии Новый Год празднуют 1 января. Чтобы не впустить злых духов, японцы вешают пучки соломы перед входом в дома, что, как они полагают, приносит счастье. В момент начала нового года японцы начинают смеяться. Они верят, что смех принесет им удачу в приходящем году.

Китайский Новый Год празднуется между 17 января и 19 февраля, во время новолуния. Уличные процессии - самая захватывающая часть праздника. Тысячи фонарей зажигаются во время процессий, чтобы осветить путь в Новый Год. Китайцы считают, что новый год окружен злыми духами. Поэтому они отпугивают их хлопотками и петардами. Иногда китайцы заклеивают окна и двери бумагой, чтобы не впустить злых духов.

SAMUR

Баş редактор
 Сəдафəт КƏРИМОВА

Redaksiyanın ünvanı: AZ 1073 Bakı, Mətbuat, prospekti, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
 www.samurpress.net
 www.sedagetkerimova.com
 e-mail:sedagetkerimova@gmail.com

Hesab nömrəsi
 26233080000
 "Kapital bank"ın 1 saylı Yəsamal filialı
 kod 200037
 VÖEN 130024708

Qəzet Azərbaycan
 Respublikamızın Mətbuat və İnformasiya Nazirliyində qeydə alınmış.
 Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581

Tiraj: 3000

Tel: 432-92-17